

Γεωργία Ίωαννίδου – Μπιτσιιάδου

**Νέα Ιστορικά στοιχεία για τή θρησκευτική καί κοινοτική δομή τοῦ
Ἀσβεστοχωρίου κατά τήν τρίτη δεκαετία τοῦ 19ου αἰ.**

1. Στά βορειοανατολικά της Θεσσαλονίκης και σε απόσταση 10 χλμ. βρίσκεται ένα από τα ωραιότερα προάστεια της νύφης του Θερμαϊκού, τό 'Αρβεστοχώρι¹. Ἡ κωμόπολη αὐτή εἶναι κτισμένη ἀμφιθεατρικά σέ μία στενή διάβαση, ἀνάμεσα σέ δύο ἀντικρυστούς λόφους, πάνω σέ μία παραφυάδα τοῦ Χορτιάτη, ἀπ' ὅπου περνοῦσε μιά διακλάδωση τῆς Ἑγνατίας ὁδοῦ, πού ὀδηγοῦσε στήν πόλη τῆς Θεσσαλονίκης καί τήν συντόμευε. Ἀναφέρεται μάλιστα ὅτι τή διακλάδωση αὐτή, πού συμπίπτει καί μέ τή φυσική ὁδό, χρησιμοποιοῦσαν στά χρόνια τῆς τουρκοκρατίας οἱ ταχυδρομικές ἀμαξες, γιά νά μεταφέρουν τήν ἀλληλογραφία ἀπό τό Δυρράχιο πρὸς τή Θεσσαλονίκη καί τήν Κωνσταντινούπολη². Εἶναι γνωστό ὅτι ἡ Ἑγνατία ξεκινοῦσε ἀπό τό Δυρράχιο καί τελείωνε στήν Κωνσταντινούπολη, περνώντας ἔξω ἀπό τή Θεσσαλονίκη καί κατά μήκος τῶν λιμνῶν Ἀγίου Βασιλείου καί Βόλβης³. Τό 'Αρβεστοχώρι κτισμένο, ὅπως ἀναφέραμε παραπάνω, στή διακλάδωση αὐτή τῆς Ἑγνατίας, φημιζόταν γιά τήν πλούσια καί ἀφθονη παραγωγή καί ἐξαγωγή τοῦ ὀρυκτοῦ ἀσβέστη καί γιά τό ξηρό καί ὑγιεινό του κλίμα⁴. Οἱ 'Αρβεστοχωρίτες ἀπασχολοῦνταν ἀνέκαθεν μέ τήν ἀρβεστοποιΐα καί μέ τό ἐπάγγελμα αὐτό ἐπιδίδονταν καί στήν ξενιτιά, ὅπου κατέφευγαν, ἐπειδὴ δέν εἶχαν πολλή γῆ γιά νά καλλιεργήσουν. Ἀναφέρεται ὅτι συχνά ταξίδευαν στήν Καλλιπὸλη, ἀπ' ὅπου, μέ μεγάλα ἐμπορικά πλοῖα περνοῦσαν στή Μικρά Ἀσία καί διέσχιζαν τίς πολυάριθμες ἐπαρχίες τῆς⁵.

¹ Α. Ι. Ἀρβανίτου, *Ἡ Μακεδονία εἰκονογραφημένη*, Ἀθήνα, τυπογρ. Αὐγή, 1909, σ. 116.

² Χαριλάου Γεωργίου Τσέκου, *Ἱστορία τοῦ 'Αρβεστοχωρίου*, Θεσσαλονίκη 1957, σ. 18-24.

³ O. Tafrali, *Thessalonique au XIVème siècle*, Paris 1919, σ. 122, σημ. 2. Α. Ξυγγόπουλος, *Συμβολαὶ εἰς τήν τοπογραφίαν τῆς Βυζαντινῆς Θεσσαλονίκης*, Δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Σειρά θεολογική καί φιλολογική, ἀριθ. 2, Θεσσαλονίκη 1949, σ. 8, σημ. 6. Πρβλ. Ch. I. Makarona, *Via Egnatia and Thessalonike. Studies presented to David Moore Robinson*, I. St. Louis 1951, σ. 380-388, ἰδιαίτερα 384 κ.ε. καί σημ. 12· πρβλ. Γ. Ι. Θεοχαρίδου, "Καλαμαριά (Ἀπό τήν ἱστορία τῆς βυζαντινῆς Χαλκιδικῆς)", *Μακεδονικά* 17 (1977) 260.

⁴ Ἀγγελικῆς Τσιώμου, "Μακεδονικαὶ καδδόναι" (Ἡ κωμόπολις Ἀρβεστοχώρι-Τοπελα-Μαγευτικαὶ καλλοναὶ-Σχολεῖα-Ἐκκλησία-Κάτοικοι-Μία ἐκδρομή), *Κόσμος*, τευχ. (1 Ἰανουαρίου) 1915, σ. 10: "Τόσον μάλιστα εἶναι πλούσια ἡ κωμόπολις αὕτη εἰς τήν ἐξαγωγήν τοῦ τόσο χρησίου ὕλικου τῶν οἰκοδομῶν, ὥς ἔχουσα ὁλόκληρα βουνά ἀρβεστοπαραγωγά, ὥστε οὐ μόνον ἡ Θεσσαλονίκη, ἀλλά ἐν γένει αἱ πλησιόχωραι πόλεις, κῶμαι καί τά χωρία παρ' αὐτῆς προμηθεύονται".

⁵ E. M. Cousinery, *Voyage dans la Macédoine*, Paris, τ. Ι, 1830, σ. 111-112· πρβλ. Γρ. Π. Κώνστα, *Ἐνέργειαι καί δολοφονικὰ ὄργανα τοῦ βουλγαρικοῦ κομιτάτου ἐν Μακεδονίᾳ καί ἰδίᾳ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καστοριάς κ.τ.λ.*, Ἀθήνα 1902, σ. 34· πρβλ. Ἀνωνύμου (Μιχ. Παπαδοπούλου), *'Αρβεστοχώριον ἢ Πατριδογραφία μετὰ ποικίλης ἄλλης περιγραφῆς φυσικῶν ἀντικειμένων* (Ἀνάγνωσμα διὰ μαθητᾶς τῆς Γης ἢ Δις τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου), ἐξεδόθη δαπάνη τῆς ἐν Ἀρβεστοχωρίῳ Ἀδελφότητος, Θεσσαλονίκη, τυπογρ. "Ἐρμῆς" Σοφοκλέους Κ. Γκαρτολά, 1879, σ.

Δέν μπορούμε νά καθορίσουμε μέ βεβαιότητα τήν ακριβή χρονολογία τῆς ἰδρύσεως καί τῆς συστάσεως τοῦ Ἀσβεστοχωρίου. Πότε καί πῶς κατοικήθηκε γιά πρώτη φορά ἡ κοιλάδα αὐτή μᾶς εἶναι ἀγνωστο. Ἀπό νεώτερα στοιχεῖα πού ἔχουμε εἶναι πολύ πιθανό ὅτι τό Νεοχώρι, ἀρχική ὀνομασία τοῦ Ἀσβεστοχωρίου, ὑπῆρχε ἀπό τούς βυζαντινούς χρόνους, παρ' ὅλο πού οἱ παλαιότεροι ἐρευνητές, πού ἀσχολήθηκαν μέ τήν ἱστορική ἐξέταση τοῦ Ἀσβεστοχωρίου, δέν πιστεύουν ὅτι προϋπῆρχε ἡ κωμόπολη πρὶν ἀπὸ τόν 16ο αἰῶνα⁶. Μολαταῦτα, σέ χρυσόβουλο λόγο τοῦ Ἀνδρονίκου Δ' (1376–1379), τό Νοέμβριο 1378, πού βρίσκεται στό Ἀρχεῖο τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Παύλου τοῦ Ἀθῶ, ἀναφέρονται τά ἀκόλουθα: [† Ἐπεὶ Σαμπίας ὁ Ῥοδοσλάβος ἀνέφερεν, ὅτι κέκτηται πρὸ χρό]νων καί [μέχρι τοῦ νῦν περὶ τήν Καλαμαρίαν] παλαιοχώρια δύο [ἡνωμένα, Π τό δέ Ἀβραμίτας καί Νεοχώριον λεγόμενα, καί παρεκάλεσεν, ἵνα πορίσῃται χρυσόβουλλον τῆς βασιλείας μου...]⁷. Ἀπὸ τό παραπάνω κείμενο μπορούμε νά συμπεράνουμε ὅτι τό Ἀσβεστοχώρι εἶναι τό ἴδιο τό χωριό πού ἀναφέρεται στό χρυσόβουλο λόγο τοῦ Ἀνδρονίκου Δ', ὡς χωριό "παρὰ τῇ Καλαμαρίᾳ".

Ὁ ἱατρός Μιχαὴλ Παπαδόπουλος⁸, πού εἶναι καί ὁ συγγραφέας τοῦ παλαιότερου βιβλίου –1879– γιά τό Ἀσβεστοχώρι, ἀναφέρει τήν πληροφορία ὅτι ὁ συνοικισμός αὐτός, σύμφωνα μέ τήν παράδοση, δέν πρέπει νά εἶναι ἀρχαιότερος τῶν τριακοσίων ἐτῶν⁹. Ἐπομένως στά χρόνια τῆς τουρκοκρατίας καί συγκεκριμένα γύρω στά 1580–1600 ἀρχισε νά δημιουργεῖται ὁ συνοικισμός αὐτός, ὅταν ἡ τοποθεσία τοῦ Ἀσβεστοχωρίου θεωρήθηκε κατάλληλη γιά τήν ἐγκατάσταση φρουρᾶς ἀπὸ ἀρματολούς. Τήν ἐποχή ἐκεῖνη δέν ὑπῆρχε ὀργανωμένη ἀσφάλεια στήν περιφέρεια τῆς Θεσσαλονίκης καί πολλά ληστρικά στοιχεῖα λυμαινόνταν τήν ὑπαιθρο. Μετά ἀπὸ σουλτανικό διάταγμα¹⁰, ἀποφασίστηκε νά ἐποικισθεῖ ἡ ἀκατοίκητη καί δασώδης περιοχή γιά τή φύλαξη τόσο τῶν ὑδραγωγείων πού ἴχνη τους βρίσκονται μέχρι σήμερα πλησίον τοῦ Χορτιάτη, ὅσο καί γιά τήν ἀσφάλεια τῆς Ἑγνατίας καί τήν προστασία τοῦ διερχομένου ταχυδρομεῖου· σχετικά

31. Οἱ Ἀσβεστοχωρίτες ξενιτεύονταν ὄχι μόνο σ' ὅλη τήν Τουρκία ἀλλά καί σ' ὅλα τά κράτη τοῦ Αἰμου, τῆ Σερβία, τῆ Βουλγαρία, τῆ Ρουμανία καί τόν Καύκασο τῆς Ρωσίας· βλ. Γρηγορίου Ι. Δημοπούλου, "Αἱ παιδικαὶ μου ἀναμνήσεις–Νεοχώριον (Ἀσβεστοχώριον)", *Μακεδονικόν Ἡμερολόγιον*, ἐκδ. Παμμακεδονικοῦ Συλλόγου Ἀθηνῶν, 1909, σ. 167, πρβλ. Χ. Γ. Τσέκου, *Ἱστορία τοῦ Ἀσβεστοχωρίου*, σ. 50–54.

⁶ Ἀνωνύμου (Μιχ. Παπαδοπούλου), *Ἀσβεστοχώριον ἢ Πατριδογραφία*, σ. 31· πρβλ. Χ. Γ. Τσέκου, *Ἱστορία τοῦ Ἀσβεστοχωρίου*, σ. 25.

⁷ Franz Dölger, ἐκδ., *Aus den Schatzkammern des Heiligen Berges*, Münchner, ἀρ. 11, σ. 49· βλ. ἐπίσης, Franz Dölger, *Regesten der Kaiserurkunden des Öströmischen Reiches*, ἀρ. 3160· πρβλ. Εὐλογίου Κουρῖλα Λαυριώτου, *Τά ἀγιορείτικα Ἀρχεῖα καί ὁ κατάλογος τοῦ Πορφυρίου Οὐσπένσκη*, Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν (στὴ συνέχεια ΕΕΒΣ), 7 (1930) 217, ἀρ. 99. Ὁ Ῥοδοσλάβος παραχώρησε τὰ κτήματα αὐτὰ στὴ Μονὴ Ἁγίου Παύλου, μέ ἔγγραφο τοῦ 1405· ἐκδ. Franz Dölger, *Aus den Schatzkammern des Heiligen Berges*, ἀρ. 31, Dölger, *Regesten ...*, ἀρ. 3205· πρβλ. Εὐλογίου Κουρῖλα Λαυριώτου, ὁ.π., ΕΕΒΣ 8 (1931) 71, ἀρ. 186.

⁸ Ἀπὸ τόν Χ. Γ. Τσέκο πληροφοροῦμαστε ὅτι συγγραφέας τοῦ παραπάνω ἀναφερομένου βιβλίου, *Ἀσβεστοχώριον ἢ Πατριδογραφία*, εἶναι ὁ Ἀσβεστοχωρίτης ἱατρός Μιχαὴλ Παπαδόπουλος.

⁹ Ἀνωνύμου (Μιχ. Παπαδοπούλου), *Ἀσβεστοχώριον ἢ Πατριδογραφία*, σ. 31.

¹⁰ Χ. Γ. Τσέκου, *Ἱστορία τοῦ Ἀσβεστοχωρίου*, σ. 20.

ἀναφέρουμε ὅτι μέχρι τό 1887 ἡ Θεσσαλονίκη ὑδρεύεται ἀποκλειστικά καί μόνον ἀπό πηγές τῆς ὀρεινῆς περιοχῆς τοῦ Χορτιάτη¹¹. Γιά τήν ἐξυπηρέτηση τῶν φρουρῶν αὐτῶν, πού ἦταν κυβερνητικοί ὑπάλληλοι καί συνήθως προέρχονταν ἀπό τή νότια Ἑλλάδα, κτίστηκαν μικρά πυργοειδῆ φυλάκια: οἱ κοῦλες. Σύμφωνα μέ τήν παράδοση οἱ φύλακες προέρχονταν κυρίως ἀπό τή Μάνη, γεγονός πού ἐπιβεβαιώνεται καί ἀπό τή μέχρι τώρα ὑπαρξη οἰκογενειῶν πού φέρουν ἐπώνυμα Μανιάτικα, ὅπως Μουρτζίνος, Μονιάτσης¹² κ.τ.λ. Ἀπό τοὺς φρουρούς αὐτοὺς καί ἀπό τίς οἰκογένειές τους σχηματίστηκε ὁ ἀρχικός πυρήνας τοῦ συνοικισμού καί ὠνομάστηκε Νεοχώριον (Νιχώρι)¹³. Μέ τό ὄνομα αὐτό εἶναι γνωστό καί στοὺς Ἕλληνες καί στοὺς ξένους συγγραφείς πού ἀσχολήθηκαν μέ τήν περιοχή τῆς Θεσσαλονίκης¹⁴. Μ' αὐτό τό ὄνομα εἶναι γνωστό καί στοὺς παλιούς Θεσσαλονικεῖς ἀκόμη καί σήμερα.

Εἶναι γνωστό ὅτι τόν 16ο καί 17ο αἰῶνα παράλληλα μέ τόν ἐποικισμό τῆς Θεσσαλονίκης καί τῶν ἄλλων κωμοπόλεων τῆς Μακεδονίας ἀπό Ἑβραίους πρόσφυγες, ἀρχίζει νά σημειώνεται καί μιὰ κάθοδος φτωχῶν Χριστιανῶν ἀπό τά ὀρεινά ἄστυλα πρὸς τά νεοσχηματιζόμενα ἐμπορικά κέντρα. Ὅπως φαίνεται ἀπό τήν ἀναδίφηση τῶν Ἱστορικῶν Ἀρχείων Μακεδονίας, τίς πιό σημαντικές ἀλλά καί πιό ἀπομακρυσμένες ἀφαιτηρίες ἀποδημιῶν πρὸς τή Μακεδονία (Θεσσαλονίκη καί ἄλλοι) ἀποτελοῦν οἱ ὀρεινές, φτωχές καί ἀπόμακρες περιοχές τῶν Ἀγραφῶν καί τοῦ Ἀσπροποτάμου· π.χ. τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1605 "πολλοί Ἀγραφιῶτες μνημονεύονται στή Θεσσαλονίκη"¹⁵. Φαίνεται ἐπίσης ὅτι τήν ἴδια ἐποχὴ διάφορες οἰκογένειες ἀπό τά Ἀγραφα, τή Δυτική Θεσσαλία καί τή Δυτική Μακεδονία ἐποικίζουσαν τήν περιφέρεια τῆς Θεσσαλονίκης, ὅπως ἀποδεικνύουν διάφορα οἰκογενειακά ὀνόματα, ὅπως Καραγκούνης κ.τ.λ. Πολλοί ἀπό τοὺς ἐποίκους αὐτοὺς ἐγκαταστάθηκαν ἔξω ἀπό τή Θεσσαλονίκη στό Ἀσβεστοχώρι (Κιρέτς-Κιοϊ), δηλαδή στή μεσημβρινή πλευρά τῆς ἐκκλησίας κατά μήκος τοῦ ρυακιοῦ πού ὠνομάστηκε Βλάχικος Λάκκος. Οἱ ἐποικοὶ αὐτοὶ μιλοῦσαν τά βλάχικα καί

¹¹ Μ. Ι. Μαραβέλακη, "Πῶς ὑδρεύεται ἡ Θεσσαλονίκη", Δελτίον Ἐμπορικοῦ-Βιομηχανικοῦ Ἐπιμελητηρίου Θεσσαλονίκης, 5 (1951) 71: "Κατά τήν περίοδο 1887-1900 κατασκευάστηκε ὑδραγωγεῖο στήν πεδινὴν περιοχή τῆς Θεσσαλονίκης στό Καλοχώρι, γιά τήν ὑδροδότηση τῆς δυτικῆς περιοχῆς τῆς πόλης, ἀπὸ ὅπου τό νερό ἀναβλύζει ἐκ γεωτρήσεων".

¹² Χ. Γ. Τσέκου, *Ἱστορία τοῦ Ἀσβεστοχωρίου*, σ. 23.

¹³ Ἀνωνύμου (Μιχ. Παπαδοπούλου), *Ἀσβεστοχώριον ἢ Πατριδογραφία*, σ. 31: πρβλ. Χ. Γ. Τσέκου, *Ἱστορία τοῦ Ἀσβεστοχωρίου*, σ. 20 (βλ. βιβλιοκρισία Στίλπωνος Τ. Κυριακίδη, *Μακεδονικά* 4 (1955-60) 616).

¹⁴ E. M. Cousinery, *Voyage dans la Macédoine*, Paris, τ. 1. 1830, σ. 111, Ἀνωνύμου (Μιχ. Παπαδοπούλου), *Ἀσβεστοχώριον ἢ Πατριδογραφία*, σ. 31, Μιχαὴλ Χατζῆ - Ἰωάννου, *Ἀστυνογραφία Θεσσαλονίκης*, ἦτοι τοπογραφικὴ περιγραφή τῆς Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη, τυπογρ. "Ἡ Μακεδονία" Θάνου καί Βασιλειάδη, 1880, σ. 49, Γρ. Π. Κώνστα, *Ἐνέργειαι καί δολοφονικὰ ὄργια τοῦ βουλγαρικοῦ κομιτάτου ἐν Μακεδονίᾳ καί ἰδίᾳ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καστοριάς* κ.τ.λ., σ. 34, Α. Ι. Ἀρβανίτου, *Ἡ Μακεδονία εἰκονογραφημένη*, σ. 116, Γρηγορίου Ι. Δημοπούλου, *Αἱ παιδικαὶ μου ἀναμνήσεις-Νεοχώριον* (Ἀσβεστοχώριον), σ. 167-176.

¹⁵ Ἰωάννου Κ. Βασιλαρέλλη, *Ἱστορικά Ἀρχεῖα Μακεδονίας, Α' Ἀρχεῖον Θεσσαλονίκης (1695-1912)*, Θεσσαλονίκη, Ἐταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν-Μακεδονικὴ Βιβλιοθήκη, ἀρ. 1952, σ. 4, 109 κ.ο.κ.

ήταν βιοτέχνες, ράφτες, βαφείς, κοσμηματοποιοί, ύποδηματοποιοί κ.λ.π.: πολιτιστικά υπερείχαν από τους γτόπιους και γι' αυτό όλους τούς πρώτους και παλαιούς κατοίκους τούς ονομάζουν περιφρονητικά παϊζάνους¹⁶.

Όταν ο συνοικισμός άρχισε νά μεγαλώνει, οι Τούρκοι του έδωσαν τήν ονομασία Κιρέτς-Κιοϊ, δηλ. Άσβεστοχώρι, από τήν πλούσια παραγωγή στήν περιοχή αυτή τής άσβέστου. Έξάλλον μέ τό όνομα αυτό αναφέρεται ο συνοικισμός στά διάφορα έγγραφα από τόν 17ο αϊ. Έτσι στό Ίστορικό Άρχείο Μακεδονίας και κυρίως στό Άρχείο του Ίεροδικείου Θεσσαλονίκης συναντούμε διάφορες ιεροδικαστικές πράξεις από τήν περιφέρεια του Άσβεστοχωρίου. Συγκεκριμένα αναφέρονται δύο έπεισόδια Άσβεστοχωριτών μέ ακριβείς χρονολογίες και χρησιμοποιείται ή επωνυμία Άσβεστοχώρι και όχι Νεοχώρι¹⁷.

2. Τό Άσβεστοχώρι, άν και βρισκόταν πολύ κοντά στή μακεδονική πρωτεύουσα, είχε αξιόλογα εκπαιδευτήρια. Πρίν από τό 1860 λειτουργούσε γραμματοδιδασκαλείο. Η συστηματικότερη όμως όργάνωση του σχολείου άρχίζει 10 χρόνια άργότερα, τό 1870, όταν ανέλαβε τή διεύθυνσή του ο Άσβεστοχωρίτης εκπαιδευτικός Άναστάσιος Οικονομίδης και παρέμεινε στή θέση αυτή τριάντα περίπου χρόνια¹⁸. Άξιοσημείωτο είναι ότι στό 1879 τό Άσβεστοχώρι διαθέτει πιά τά έξής σχολεία: τετρατάξιο άρρεναγωγείο και παρθεναγωγείο και δύο μικρά νηπιαγωγεία μέ 400 μαθητές και 5 διδασκάλους¹⁹. Μέχρι τά τελευταία χρόνια τής τουρκοκρατίας τό Άσβεστοχώρι, σύμφωνα μέ μαρτυρία Άσβεστοχωρινοϋ, ήταν ένα από τά μεγαλύτερα χωριά τής Μακεδονίας και από τίς καλύτερες κοινότητες. Είχε δύο σχολεία, έπτατάξιο άρρεναγωγείο και τετρατάξιο παρθεναγωγείο, διτάξιο νηπιαγωγείο και μία εκκλησία²⁰. Αυτό αποδεικνύεται

¹⁶ Χ. Γ. Τσέκου, *Ίστορία του Άσβεστοχωρίου*, σ. 40: πρβλ. Άποστ. Ε. Βακαλοπούλου, *Ίστορία τής Μακεδονίας 1354-1833*, Θεσσαλονίκη, 1969, σ. 143: πρβλ. και Μ. Χατζή-Ίωάννου, *Άστυγραφία Θεσσαλονίκης*, ο όποιος στή σ. 49 αναφέρει ότι "εις τά πρόσεται δύναται νά αναχθί και τό Νεοχώριον, μέγα χωρίον περιέχον 3.000 ψυχών και κείμενον 2 ώρας πρός βορράν τής Θεσσαλονίκης επί τινος παραφυάδος του Χορτιάτου. Τό χωρίον τούτο φρονοϋμεν ότι άδικεί ο Kiepert μή καταχωρίζων εις τούς έντίμους χάρτας του. Οι κάτοικοι αυτοί δέν καλοϋσιν έαυτούς Βουλγάρους, αλλά Παϊζάνους, οϋπερ όνόματος τήν καταγωγήν άγνοοϋμεν".

¹⁷ Βλ. Ί. Κ. Βασδραβέλλη, *Ίστορικά Άρχεία Μακεδονίας, τ. Α΄, Άρχείον Θεσσαλονίκης (1695-1912)*, σ. 21, έγγρ. 17, Κ. 4, σελ. 6, χρον. 19 Ζιλ Χετζέ 1107 (21 Ίουλίου 1696), όπου αναφέρεται ότι "καθ' όδόν και πλησίον του Άσβεστοχωρίου έδέχθη επίθεσιν του Βελή..." σ. 311, έγγρ. 221, Κ. 138, 38/39, χρον. 15 Σιαμπάν 1194 (17 Αύγουστου 1780), όπου αναφέρεται ότι "ή έξ Άσβεστοχωρίου Έλληνίς άνήλικος παρθένα Άναστασία, θυγάτηρ Παναγιώτου, όνομάσθαισα Φατιμέ".

¹⁸ Στεφάνου Ι. Παπαδοπούλου, *Έκπαιδευτική και κοινωνική δραστηριότητα του Έλληνισμού τής Μακεδονίας κατά τόν τελευταίον αιώνα τής Τουρκοκρατίας*, Θεσσαλονίκη, Ε.Μ.Σ., Μακεδονική Βιβλιοθήκη, άρ. 31, 1970, σ. 127.

¹⁹ Άνωνύμου (Μιχ. Παπαδοπούλου), *Άσβεστοχώριον ή Πατριδογραφία*, σ. 14-15, 34. Πρβλ. Στεφάνου Ι. Παπαδοπούλου, *Έκπαιδευτική και κοινωνική δραστηριότητα του Έλληνισμού τής Μακεδονίας κατά τόν τελευταίον αιώνα τής Τουρκοκρατίας*, σ. 128.

²⁰ Άριστοτέλη Χατζηαστερίου, *Άσβεστοχώρι, Σύλλογος Άσβεστοχωριτών Θεσσαλονίκης "Ο Άγιος Γεώργιος"*, Θεσσαλονίκη 1961, σ. 6.

καί ἀπό τήν ἀπογραφή τῶν πληθυσμῶν τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐπαρχιῶν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας πού ἔγινε στά 1904–1905 ἀπό τό Χουσεϊν Χιλμή πασά, ἀπό ὅπου προκύπτει ὅτι τό 'Ασβεστοχώρι ἦταν μιά ἀξιόλογη κωμόπολη μέ 736 οἰκίες καί 4.422 κατοίκους "ἅπαντες Ἑλλήνες"²¹.

Ὁ Γάλλος ὁμως περιηγητής Cousinery ἀναφέρει ὅτι κατά τό 1830 προχωρώντας πρὸς τήν περιοχή τῆς Θεσσαλονίκης, τό μόνο χωριό στήν περιφέρεια πού κατοικεῖται ἀπό Βουλγάρους, ὅπου μιλιέται ἡ βουλγαρική γλῶσσα, εἶναι τό Γενίκιοῦ, πρὸς τό Χορτιάτη, δηλαδή τό σημερινό 'Ασβεστοχώρι²². Διαπιστώνεται ὁμως ὅτι ὁ πληθυσμός τοῦ 'Ασβεστοχωρίου δέν ἀποτελοῦνταν μόνο ἀπό Βουλγάρους, ὅπως λανθασμένα μᾶς πληροφορεῖ ὁ γνωστός Γάλλος περιηγητής, ἀλλά καί ἀπό Ἑλληνοβλάχους, οἱ ὅποιοι κατάγονταν ἀπό τήν περιοχή τῶν Ἀγρᾶφων, καί οἱ ὅποιοι εἶχαν ἐγκατασταθεῖ στό 'Ασβεστοχώρι πολύ πρὶν ἀπό τό 1821²³. Ἐξάλλου ὁ ἴδιος ὁ Cousinery μνημονεύει ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ 'Ασβεστοχωρίου μιλοῦσαν ἑλληνικά καί τουρκικά²⁴.

Δέν εἶναι ἡ πρώτη φορά πού ὁ Cousinery θεωρεῖ τή γλῶσσα ὡς τό μόνο ἐνδεικτικό στοιχεῖο τῆς ἐθνικότητας ἐνός λαοῦ. Εἶναι πολύ πιθανόν, σύμφωνα μέ ὅσα γράφει, ὅτι πρόκειται γιά Βουλγάρους, πού εἶχαν κατεβεῖ ὡς ἐργάτες–κτίστες καί εἶχαν μετοικήσει ἐπὶ τουρκοκρατίας μαζί μέ τούς Ἑλλήνες τό χωριό, τό ὅποιο γι' αὐτόν ἀκριβῶς τόν λόγο ὀνομάστηκε Γενίκιοῦ (Νέο χωριό). Δέν εἶναι ἄλλωστε αὕτη ἡ μόνη περίπτωση εἰρηνικῆς καθόδου Σλάβων καί σχηματισμοῦ νέων συνοικισμῶν κατά τήν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας, σέ ἐποχή δηλαδή πού ἡ διακίνηση τῶν πληθυσμῶν τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου γινόταν ἐλεύθερα²⁵. Τίποτε ὁμως δέν ἀποκλείει νά τούς θεωρήσουμε σλαβόφωνους Ἑλλήνες πού μετέδωσαν στό χωριό τή βουλγαρική, ἡ ὁποία ὁμως λόγω τῆς συμβίωσης μέ τούς ἄλλους Ἑλλήνες ἀπέκτησε πολυάριθμα κοινότατα ἑλληνικά στοιχεία. Ἐξάλλου τή διγλωσσία τῶν κατοίκων τοῦ 'Ασβεστοχωρίου καί τό ἰδιόρρυθμο ἰδίωμα πού χρησιμοποιοῦσαν στό 'Ασβεστοχώρι ἀποδεικνύει ἀσφαλέςτατα καί ὁ Χ. Γ. Τσέκος²⁶.

3. Θέλοντας νά προσθέσουμε νέα στοιχεία στά ὅσα ἔχουν γραφεῖ στό παρελθόν γιά τό τόσο ὁμορφο καί κοντινό αὐτό προάστειο τῆς Θεσσαλονίκης, δημοσιεύουμε στή συνέχεια μιά ἄγνωστη μέχρι σήμερα πηγή γιά τήν κοινοτική ἱστορία τοῦ 'Ασβεστοχωρίου καί τήν ἐθνολογική σύνθεσή του. Πρόκειται γιά ἓνα χειρόγραφο πού φέρει τήν ὑπογραφή τοῦ μητροπολίτη τῆς Θεσσαλονίκης Μακαρίου καί γράφτηκε στά χρόνια τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως καί

²¹ Στεφάνου Ι. Παπαδοπούλου, "Ἡ κατάσταση τῆς παιδείας τό 1906 στήν ἑταιριο τοῦ καὶα Θεσσαλονίκης (Μιά ἀνέκδοτη ἐκθεση τοῦ Δημητρίου Μ. Σάβρου)", *Μακεδονικά*, 15 (1975) 117–118.

²² E. M. Cousinery, *Voyage dans la Macédoine*, σ. 111.

²³ Α. Ε. Βακαλοπούλου, *Ἱστορία τῆς Μακεδονίας*, σ. 143.

²⁴ E. M. Cousinery, *Voyage dans la Macédoine*, σ. 111.

²⁵ Α. Ε. Βακαλοπούλου, *Ἱστορία τῆς Μακεδονίας*, σ. 494.

²⁶ Χ. Γ. Τσέκου, *Ἱστορία τοῦ 'Ασβεστοχωρίου*, σ. 29.

συγκεκριμένα στις 12 Φεβρουαρίου του 1826 σέ άψογη έλληνική γλώσσα. Τό έγγραφο αυτό, πού παραθέτω στή συνέχεια, είναι πιθανότατα μία έγκύκλιος πού απευθύνεται πρós τούς πρόκριτους του Άσβεστοχωρίου. Μέ τό έγγραφο αυτό συμβάλλουμε στήν έρευνα της διοικήσεως τών κοινοτικών πραγμάτων στά χρόνια της τουρκοκρατίας²⁷.

"τιμιώτατοι πρόκριτοι χριστιανοί του χωρίου άσβεστοχώρι, δε προεστώς Γεώργιος, Χ:ήλίας στέριου, Χη=άντωνιος, και φράγκος Χη:Άργύρη, δημήτριος Σπανδωνή, κώτας φιλίππου, στέριος κυπαρίσσι, πέτκος στόϊου, κωνσταντίνος νικολάου, Γεώργιος παναγιώτη, παναγιώτης τζοκάλα, μάρκος στογιάννη, κυπαρρίσης κυριάκου, φράγκος άγγελούση, Γιάννος άγγελούση, μακούσιος διαμαντή, θωμάς δαβίδ, και στέριος κωνσταντή χάρις ειη ύμιν, και ειρήνη από θεού. βλέποντες την παρούσαν ήμών εκδοσιν, να συναχθήτε όλοι σας, και να καθήσητε να ξεκαθαρίσητε τούς λογαριασμούς της εκκλησίας σας εν φόβω θεού, και καθαρά συνειδήσει, και να χωρίσητε τό χρέος της εκκλησίας από του χρέους του χωρίου σας, και να καταστρώσητε ένα μπαλάντζον πόσον χρέος έχει ή αυτή εκκλησία, και πού χρεωστεί και πόθεν έχει να λαμβάνη, διά να μένη χωριστόν τό χρέος της εκκλησίας από τό χρέος της χώρας, μάλιστα είναι και ήμαρτία να έννόνητε τό χρέος και τό κέρδος της εκκλησίας μέσα εις την χώραν σας, και διά τοϋτο πρέπει να είναι χωριστός ό λογαριασμός της εκκλησίας. και μ' όλον όπου και εκείνα ιδικά σας είναι, ούτε κανένas άλλος θέλει τά λάβη, και άφοϋ κάμητε τό βελάντζον, και τό φέρητε και πρós ήμās, διά να τό ιδώμεν, και επιβεβαιώσωμεν όθεν οϋτω γινώσκοντες, ποιήσατε έξ αποφάσεως, ως ήδη γράφομεν σας, Ινα και ή του θεού χάρις, και τό άπειρον έλεος ειη μεθ' ύμών.

αωκ' στ τη ιβ φεβρουαρίου
1826 τη 12 Φεβρουαρίου"

Ό Θεσσαλονίκης Μακάριος

²⁷ Τήν ανάγκη αυτή έπισήμανε πριν από δύο δεκαετίες περίπου ό καθηγητής Στ. Π. Κυριακίδης: βλ. Εϋθυμίου Διονυσιάτη – Στ. Π. Κυριακίδη, "Έγγραφα της Ιερās μονής του Άγίου Διονυσίου άφορώντα εις άγνώστους ναούς της Θεσσαλονίκης", *Μακεδονικά* 3 (1953–1955) 375. Τό χειρόγραφο αυτό τό άποκτήσαμε από δωρεά του κ. Νίκου Θεοφιλοπούλου, του όποίου ή μητέρα Άνδρονίκη, θυγατέρα του Άρσενίου Πύρζωνα και της Έλένης Χατζιόλου, τό γένος Καρπούζα, ήρθε σέ παλιά οικογένεια Άσβεστοχωριτών. Εϋχαριστώ και εδώ τόν παλιό συνάδελφό μου στα φοιτητικά θρανία του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Νίκου Θεοφιλόπουλο για τή δωρεά αυτή καθώς και για παρόμοια δωρεά άλλων εγγράφων της ίδιας έποχής πού έχω στο άρχείο μου χάρι στή βοήθειά του.

* Τό πρωτότυπο του εγγράφου βρίσκεται στο άρχείο της συγγραφέας.

[illegible]

Αντίγραφο γράμματος του μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Μακαρίου (Θεσσαλονίκη 12 Φεβρουαρίου 1826).

4. Για τό μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Μακάριο Βαμβούρη, πού είναι καί ὁ συγγραφέας τοῦ χειρογράφου, διαθέτουμε λίγες πληροφορίες, ἀφοῦ συγκαταλέγεται ἀνάμεσα στούς ἐλάχιστα γνωστούς μητροπολίτες τῆς Θεσσαλονίκης. Γεννήθηκε στή Μυτιλήνη καί ὑπηρέτησε ἀρχικά ὡς ἐπίσκοπος Καμπανίας κοντά στό θείο του Μακάριο²⁸. Τόν Φεβρουάριο τοῦ 1814 ἐκλέχτηκε μητροπολίτης Λήμνου²⁹. Τό 1821 μέ τήν ἐναρξη τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως ὁ μητροπολίτης Λήμνου Μακάριος ἦταν σύνεδρος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Μέ τήν ιδιότητα αὐτή βρέθηκε στήν Κωνσταντινούπολη καί ἐγινε αὐτόπτης μάρτυρας τοῦ τραγικοῦ θανάτου τοῦ ἐθνομάρτυρα Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄³⁰. Τόν Μάρτιο τοῦ 1824, ἀφοῦ γιά μιᾶ ὁλόκληρη δεκαετία ὑπηρέτησε τή γενέτειρά του (1814–1824), ὁ Μακάριος "ἀπό Λήμνου" διαδέχτηκε στή Θεσσαλονίκη τόν Ματθαῖο³¹, ἀπ' ὅπου παύθηκε τό 1830 καί ἐξορίστηκε στή Μονή Ἰβήρων μετά ἀπό ἐπέμβαση τοῦ πατριάρχη, γιατί χαρακτηρίστηκε ὡς αἰρετικός, ἐπειδή ἐνεργοῦσε κατά παράβαση τῶν ἐθίμων πού ἐπικρατοῦσαν³². Πέθανε στίς 2 Μαΐου 1856 καί θάφτηκε πίσω ἀπό τό ἱερό βῆμα τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τῆς Μυτιλήνης καί μεταξὺ τῶν μητροπολιτῶν Μυτιλήνης³³.

²⁸ Ἰακώβου Μητροπολίτου Μυτιλήνης, *Τάφοι Πατριαρχῶν καί Μητροπολιτῶν εἰς τήν Λέσβον*, Μυτιλήνη 1979, σ. 26.

²⁹ Τό ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς τοῦ Μητροπολίτου Λήμνου καθὼς καί λεπτομέρειες γιά τή δραστηριότητά του στή γενέτειρά του βλ. Βασιλείου Γ. Ἀτέση, "Ἱερὰ Μητρόπολις Λήμνου διά μέσου τῶν αἰώνων", *Ἀρχεῖον Ἐκκλησιαστικῶν καί Κανονικῶν Δικαίων* 13 (1958) 33–38.

³⁰ Ο. π.

³¹ *Ἐκκλησιαστική Ἀλήθεια*, τ. 2 (1880) 244, 329, πρβλ. L. Petit, "Les évêques de Thessalonique", *Echos d'Orient* 5 (1901–1902), Ἀλεξάνδρου Λέτσα, *Ἱστορία τῆς Θεσσαλονίκης*, Θεσσαλονίκη 1963, τ. 2, σ. 160.

³² Ἰ. Κ. Βασδραβέλλη, *Ἱστορικά Ἀρχεῖα Μακεδονίας*, σ. 521: "Φιρμάνιον ἐκδοθέν κατόπιν καταγγελίας τοῦ Πατριάρχου. Ἐπειδὴ ἐνήργει κατά παράβασιν τῶν θρησκευτικῶν ἐθίμων, ἐπαύθη καί ἐξωρίσθη εἰς τό Ἅγιον Ὅρος, ὁ Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Μακάριος καί διετάχθη ἡ ἐγκλεισίς του εἰς τήν Μονήν Ἰβήρων. Μέχρι τῆς ἐκλογῆς ἄλλου Μητροπολίτου ἀπεστάλη ὡς ἑξαρχος ὁ κληρικός Γεράσιμος" χρονολ. [Ἀρχαί Τζεμάζη οὐλ Ἐβελ 1246 (1830)].

³³ Στήν ταφόπετρά του εἶναι γραμμένα τά ἀκόλουθα:

ΑΜΦΙΠΡΥΤΟΥ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ
ΒΛΑΣΤΗΝ ΑΓΛΑΟΤΙΜΟΝ
ΜΑΚΑΡΙΟΝ ΚΛΗΣΕΙ ΧΡΙΣΤΟΙΟ
ΤΑ ΑΡΧΙΘΥΤΗΝ ΛΗΜΝΟΥ ΠΡΟΣΤΑΣ
ΟΣ ΠΑΡΟΣ ΑΥΤΑ ΑΠΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΕΥΣΕΒΕΟΣ ΝΩΜΑ ΦΥΛΑ ΜΑΚΗΔΟΝΙΗΣ
ΤΥΜΒΟΣ ΟΔ ΑΜΦΕΚΑΛΥΨΕΝ
ΑΝΕΨΙΟΣ ΟΝ ΤΕ ΓΕΡΑΙΩΝ
ΒΑΜΒΟΥΡΗΣ ΕΝΘ ΟΙ ΧΕΥΕΝ ΑΠΟΣΤΟΛΙΟΣ

ΤΗ Β' ΜΑΪΟΥ ΑΝΩΣΤ (2 Μαΐου 1856).

Βλ. Ἰακώβος, Μητροπολίτης Μυτιλήνης, *Τάφοι Πατριαρχῶν καί Μητροπολιτῶν εἰς τήν Λέσβον*, σ. 26.

5. Στά μέσα τοῦ περασμένου αἰώνα ἡ κωμόπολη τοῦ 'Ασβεστοχωρίου περιλάμβανε 4 ἑλληνικές συνοικίες, κάθε μιὰ ἀπό τίς ὁποῖες ἔπαιρνε τό ὄνομά της ἀπό τό ὄνομα τοῦ προκρίτου. Ἐτσι στό ἔργο 'Ανωνύμου, πού φέρει τόν τίτλο 'Ασβεστοχώριον ἢ Πατριδογραφία, ἀναφέρονται τέσσερις συνοικίες, τῶν ὁποίων τά ὀνόματα ἀντιστοιχοῦν στά ὀνόματα τῶν προκρίτων στό 'Ασβεστοχώρι στήν ἐποχή ἐκείνη. Ὅσα σπίτια βρισκόνταν στό μεσημβρινό μέρος τοῦ χωριοῦ, ἀποτελοῦσαν τή συνοικία τοῦ Χατζῆ Στεργίου καί ἀνέρχονταν σέ 115 οἰκογένειες. Στή μέση τοῦ χωριοῦ ἦταν ἡ συνοικία τοῦ Τσιτσερκίου μέ 147 οἰκίες. Στά βορειοανατολικά ἡ συνοικία τοῦ Γιάννη Τσέκου μέ 146 οἰκίες καί τέλος στά βορειοδυτικά ἡ συνοικία τοῦ 'Ακριβέ μέ 142 σπίτια. Συνολικά λοιπόν τό 'Ασβεστοχώρι στό δεύτερο μισό τοῦ 19ου αἰ. περιλάμβανε 550 οἰκίες³⁴.

Στό ἔγγραφο, πού παραθέτουμε παραπάνω, γίνεται ὀνομαστική μνεία τῶν προκρίτων τοῦ 'Ασβεστοχωρίου καί ἔτσι καταλήγουμε στό συμπέρασμα ὅτι οἱ κοινοτικοί ἄρχοντες τοῦ 'Ασβεστοχωρίου, δηλαδή τό Συμβούλιο τῶν προκρίτων ἢ "εὐγενῶν", ἀποτελοῦσαν τὰ 17 αὐτά μέλη. Ὡς πρὸς τόν τρόπο ἐκλογῆς τῶν ἀρχόντων ἢ τῶν προκρίτων³⁵, γνωρίζουμε ὅτι ἐκλέγονταν ἀπό τίς ἐτήσιες γενικές συνελεύσεις τῶν "προκρίτων" "καί ἄλλων πολιτῶν". Βλέπουμε λοιπόν ὅτι ἡ ἐκλογή τῶν κοινοτικῶν ἀρχόντων βασιζόταν στήν ἀρχή τῆς ἰσότητος καί ἡ διάρκεια τῆς θητείας τους ἦταν ἓνας χρόνος. Οἱ ἐκλεγόμενοι κοινοτικοί ἄρχοντες ἦταν ὁ προεστός, ὁ γραμματεὺς, ἡ δημογεροντία, οἱ ἔφοροι τῶν σχολείων καί ὁ ἐπίτροπος τῆς ἐκκλησίας.

Στο 'Ασβεστοχώρι οἱ κοινοτικοί ἄρχοντες εἶχαν διοικητικές, φορολογικές καί δικαστικές δικαιοδοσίες. Συγκεκριμένα, ὁ προεστός, ὁ γραμματεὺς καί οἱ δημογέροντες εἶχαν ἀρμοδιότητα νά ἐπιμελοῦνται καί νά συναθροίζουν τίς κοινοτικές προσόδους τοῦ χωριοῦ, νά εἰσπράττουν τοὺς φόρους τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς καί τό σιτηρέσιο τοῦ 'Αρχιερέως. Παράλληλα, καί στά πλαίσια τῶν καθηκόντων τους, φρόντιζαν νά ἐπιτηροῦν τήν τάξη τοῦ χωριοῦ καί νά ἐπιλύουν τίς μικροδιαφορές καί τίς ἐριδες τῶν κατοίκων. Ἐκτός ἀπό τίς ἐσωτερικές καί τίς ἐξωτερικές ἀρμοδιότητες τῶν κοινοτικῶν ἀρχόντων, οἱ κοινοτικοί ἄρχοντες ἀντιπροσώπευαν τήν κοινότητα στίς ἐξωτερικές της σχέσεις. Ἐτσι ἀποκλειστικά καί μόνο ὁ προεστός εἶχε τήν ἀρμοδιότητα νά ἀντιπροσωπεύει τό χωριό στήν πρωτεύουσα, τή Θεσσαλονίκη, εἶτε μόνος εἶτε μέ τή συνοδεία ἄλλων³⁶. Οἱ ἔφοροι εἶχαν τήν ἀρμοδιότητα νά διαχειρίζονται τά χρήματα τῶν σχολείων, νά διορίζουν καί νά καταβάλλουν ἀποζημίωση στοὺς διδασκάλους καί νά ἐπιβλέπουν τά σχολεῖα, ἐνῶ ὁ ἐπίτροπος τῆς Ἐκκλησίας ἐπιστατοῦσε στό παγκάρι, κρατοῦσε τό ταμεῖο τῶν ἐκκλησιαστικῶν χρημάτων καί ἐπιτηροῦσε τήν τάξη τῆς Ἐκκλησίας³⁷. Τό συμβούλιο λοιπόν τῶν προκρίτων λειτουργοῦσε μέ ἀρκετά εὐρεία δικαιοδοσία, διοικητική, φορολογική καί δικαστική, μέχρι τά τελευταῖα χρόνια τῆς

³⁴ Ἀνωνύμου (Μιχ. Παπαδοπούλου), 'Ασβεστοχώριον ἢ Πατριδογραφία, σ. 14.

³⁵ Ἀνωνύμου (Μιχ. Παπαδοπούλου), 'Ασβεστοχώριον ἢ Πατριδογραφία, σ. 49.

³⁶ Ὁ. π., σ. 49-50.

³⁷ Ὁ. π., σ. 50.

τουρκοκρατίας. Διοικητικά και δικαστικά τό 'Ασβεστοχώρι, όπως άλλωστε μέχρι σήμερα, άνηκε στή Θεσσαλονίκη. Στά πλαίσια τής κοινοτικής αυτόνομίας οι μικροδιαφορές και οι έξιδες τών 'Ασβεστοχωριτών επιλύονταν από τόν προεστό, τόν γραμματέα και τούς δημογέροντες, ενώ όλες οι άλλες μεγάλες διαφορές και τά έγκλήματα ή κακουργήματα πού συνέβαιναν επιλύονταν από τά δικαστήρια τής Θεσσαλονίκης³⁸.

'Αξιοσημείωτα είναι όσα αναφέρονται γιά τή δικαστική έξουσία και τά δικαιώματα του μητροπολίτη³⁹. Παρατηρούμε ότι ή δικαστική έξουσία του μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Μακαρίου, πού προκύπτει από τό έγγραφο αυτό, υπήρξε αναπόσπαστο μέρος τής κοινοτικής αυτόνομίας του 'Ασβεστοχωρίου, αυτόνομία πού διέκρινε τίς ελληνικές κοινότητες από τήν εποχή τής βενετοκρατίας και τής τουρκοκρατίας. Ός τό τέλος του 18ου αι. και ασφαλώς και στά μεταγενέστερα χρόνια λειτουργήσε αδιάσπαστα ό κοινοτικός θεσμός πού τή σημασία του γιά τόν ελληνικό πληθυσμό τής Μακεδονίας επισημαίνει ό Beaujour μιλώντας γιά τούς "προεστούς" τής Θεσσαλονίκης και γιά τούς "Έλληνες Ιερωμένους πού διοικοῦν τά κοινά"⁴⁰. 'Η βασική αίτία πού ώθησε τό μητροπολίτη νά άπευθύνει τό έγγραφο αυτό στους προκρίτους του 'Ασβεστοχωρίου, είναι, όπως φαίνεται, ή διένεξη πού δημιουργήθηκε ανάμεσα στους τοπικούς προκρίτους και στους υπεύθυνους τής διαχειρίσεως τής εκκλησίας του 'Ασβεστοχωρίου πού υπαγόταν στον Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης. 'Η διένεξη αυτή αναφέρεται στά περιουσιακά στοιχεία εκκλησίας και πολιτείας και ειδικότερα στο χρηματικό χρέος κάθε μιās από αυτές. Παρόμοιες διενέξεις μεταξύ κοινότητας και κλήρου στο 'Ασβεστοχώρι παρατηρούμε στά χρόνια τής τουρκοκρατίας και σέ νεώτερη ακόμη εποχή. 'Ετσι στήν έκθεση του "Γενικού 'Επιθεωρητού τών εν Μακεδονία 'Ελληνικών Σχολείων" Δημητρίου Μ. Σάρρου⁴¹, τής 2ας 'Ιουνίου 1906, σχετικά μέ τό 'Ασβεστοχώρι, αναφέρονται "Τό ταμείον τής εκκλησίας (μετά του κηροποιείου) είναι δυσεξέλεγκτον, μηδέν σχεδόν συνεισφέρον υπέρ τών σχολείων. 'Ανάγκη ή 'Ιερά Μητρόπολις νά ξεετάση προσεκτικώτερον τούς κοινοτικούς λογαριασμούς, καθ' όσον είναι δυνατόν, ως όμολογοῦσι και αυτοί οι 'Ασβεστοχωρίται, άν υπάρξη σκοπιμωτέρα διαχειρίσις του κοινοτικού χρήματος νά διατηρήσωσι τά σχολεία και άνευ του έξ 170 λιρών έθνικού επιδόματος".

³⁸ 'Ο. π., σ. 50. Γιά τίς έσωτερικές προϋποθέσεις τής αναπτύξεως του θεσμού τής τοπικής αυτόδιοικήσεως (κοινοτικό σύστημα) βλ. Νικολάου Ι. Πανταζοπούλου, *Κοινοτικός βίος εις τήν Θετταλομαγνησίαν επί τουρκοκρατίας*, άνάτυπο, Θεσσαλονίκη, 'Αριστοτέλειον Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης, 'Επιστημονική 'Επετηρίς Σχολής Ν.Ο.Ε., τόμ. ΙΔ'-γ', *Χαρμόσυνον Δημητρίω Ι. Καρανίκας*, 1967, σ. 41-48.

³⁹ Γιά τή δικαστική δικαιοδοσία τής 'Εκκλησίας στά χρόνια τής τουρκοκρατίας βλ. Νικολάου Ι. Πανταζοπούλου, *'Εκκλησία και Δίκαιον εις τήν Χερσόνησον του Αίμου επί τουρκοκρατίας*, Θεσσαλονίκη, 'Αριστοτέλειον Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης, 'Επιστημονική 'Επετηρίς Σχολής Ν.Ο.Ε., τόμ. Η', *Μνήμόσυνον Περικλέους Βιζυυκίδου*, 1960-1963, σ. 709-725.

⁴⁰ Félix-Beaujour, *Tableau du Commerce de la Grèce. Formé d'après une année moyenne, depuis 1787 jusqu'en 1797*, τόμ. Ι, Paris 1800, σ. 49 πρβλ. 'Ιστορία του 'Ελληνικού 'Εθνους, τ. ΙΑ', σ. 196.

⁴¹ Στ. Ι. Παπαδοπούλου, *'Η κατάσταση τής παιδείας τό 1906 στήν ύπαιθρο Θεσσαλονίκης*, σ. 119.

Ὁ μητροπολίτης ἐπιμένει ἀκόμη ἰδιαίτερα στό διαχωρισμό τῶν περιουσιῶν τῆς ἐκκλησίας καί πολιτείας προτρέποντας τούς προκρίτους νά κάνουν ἰσολογισμό ἐσόδων καί ἐξόδων τόσο γιά λογαριασμό τῆς ἐκκλησίας ὅσο καί τῆς πολιτείας. Τό φαινόμενο τοῦ διαχωρισμοῦ τῶν περιουσιῶν ἐκκλησίας καί πολιτείας παρατηρεῖται ἤδη στά χρόνια τῆς τουρκοκρατίας. Βέβαιο εἶναι ὅτι ἡ περιουσία τῆς ἐκκλησίας ἀνήκει στήν κοινότητα, παρὰ τόν διαχωρισμό τῶν περιουσιῶν μεταξύ τους, ὅπως ἐξάλλου τονίζεται καί στό ἔγγραφο: "μ' ὅλον ὅπου καί ἐκεῖνα ἰδικά σας εἶναι, οὔτε κανέναν ἄλλον θέλει τά λάβῃ". Ἡ καθοριστική συμμετοχή τοῦ μητροπολίτη στά κοινοτικά πράγματα προκύπτει καί ἀπό τό γεγονός ὅτι αὐτός ἐπιβεβαιώνει τόν ἰσολογισμό ἐσόδων καί ἐξόδων ἐκκλησίας καί κοινότητος πού τοῦ παρουσιάζουν οἱ πρόκριτοι ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπό τά παρακάτω: "καί ἀφοῦ κάμητε τό βελάντζον καί τό φέρετε καί πρὸς ἡμᾶς, διὰ νά τό ἴδωμεν καί ἐπιβεβαιώσωμεν". Ἀπό τό σημεῖο αὐτό ἀναγνωρίζεται ἡ ἐπέκταση τῆς δικαστικῆς δικαιοδοσίας τῆς ἐκκλησίας σ' ὅλο τό πλάτος τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου· διαφαίνεται ἀκόμη ἡ διεύρυνση καί ἡ ἐνίσχυση τοῦ κύρους τῆς φύσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς δικαστικῆς δικαιοδοσίας, ἀν δηλαδή εἶναι ἡ δικαστική δικαιοδοσία προαιρετική ἢ ἀναγκαστική.

"Ἐνα ἄλλο σημεῖο τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ πού ἀξίζει νά τονίσουμε εἶναι τό "ποιήσατε ἐξ ἀποφάσεως". Ἡ ἐκφραση αὐτή μᾶς δίνει ἀφορμή νά ἐρευνήσουμε τή λειτουργία καί τόν τρόπο λήψεως ἀποφάσεως μεταξύ τῶν προκριτῶν⁴².

Ἀπό τό ἔγγραφο πιστοποιεῖται ἀκόμη ὅτι ὁ μητροπολίτης ἐνεργεῖ ὡς θρησκευτικός ἀρχηγός ("χάρις εἴη ἐν ὑμῖν καί εἰρήνη ἀπό Θεοῦ", "Ἴνα καί ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις καί τό ἀπειρον ἔλεος εἴη μεθ' ὑμῶν"), ἀλλά συγχρόνως καί ὡς ἀνώτατος δικαστής γιά τίς ἰδιωτικές ὑποθέσεις τῶν πολιτῶν τοῦ 'Ασβεστοχωρίου⁴³. Ἡ συνύφανση αὐτῶν τῶν δύο ἰδιοτήτων τοῦ μητροπολίτη, δηλαδή ὡς θρησκευτικοῦ ἀρχηγοῦ καί ὡς ἀνώτατου δικαστοῦ, μᾶς θυμίζει τήν πρώτη ἀποστολική χριστιανική ἐκκλησία⁴⁴ καί ἐπομένως συμπεραίνουμε ὅτι ἡ παράδοση αὐτή συνεχίζεται στά ὀρθόδοξα ἐκκλησιαστικά πλαίσια.

⁴² Ἀποστόλου Ε. Βακαλοπούλου, *Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, Α'*, Ἀρχές καί διαμόρφωσή του, Θεσσαλονίκη 1961, σ. 200-1. Σχετικῶς μέ τό πῶς διοικοῦνταν στά χρόνια τῆς τουρκοκρατίας ἡ Θεσσαλονίκη, βλ. Κ. Τάττη, "Ἡ κοινότης Θεσσαλονίκης. Πῶς διώκετο ἄλλοτε - Τά ἄγραφα ἔθιμα - Ἡ δωδεκάδα - Τά σπιτάλια - Ὁ προεστῶς - Οἱ πρόκριτοι - πόσοι ἦσαν οἱ ἐκλογεῖς - ἄγνωστοι λεπτομέρειαι", *Μακεδονικόν Ἡμερολόγιον*, ἐκδ. Παμμακεδονικοῦ Συλλόγου Ἀθηνῶν, 1913, σ. 85-89.

⁴³ Ἡ δικαστική ἐξουσία τοῦ ἀρχιεπισκόπου στά χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, πού ἀποτελεῖ "παλαιάς του συνθηλας", ἦταν ἡ ἐξής: "... Νά δύναται οὗτος νά δικάζῃ ὅποιον ἤθελε προσφύγει εἰς τήν κρίσιν του καί ἂν κανεῖς ἀρχίσῃ νά πηγαίνει εἰς αὐτόν, ἵνα δικασθῇ καί ζητήσῃ τό δίκαιόν του, ὁ ἀντίδικος νά ὑποχρεοῦται νά πηγαίνει πρὸς ἐκδικασιν παρ' αὐτῷ χωρίς καμμίαν ἐνόχλησιν... αἱ ἀποφάσεις καί αἱ διαιτησίαι τοῦ ἀρχιεπισκόπου, δέον νά ἔχουν νόμιμον κύρος χωρίς ἀντιλογίαν τινά καί νά δύναται οὗτος νά εἰσπράττῃ τά ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων δικαιώματα κατὰ τά ἐλωθότα...". Δηλ. ἡ δικαστική ἀπόφαση τοῦ ἀρχιεπισκόπου εἶχε ὑποχρεωτικό χαρακτήρα γιά τούς διαδίκους· βλ. Ἀπ. Ε. Βακαλοπούλου, *Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, Α'*, σ. 200-1.

⁴⁴ *Πράξεις Ἀποστόλων*, κεφ. Β.